

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО;
ГОСПОДАРСЬКЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 347.191.1

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2022.2.08>

Роман Миколайович Артеменко,

Харківський національний університет внутрішніх справ (аспірант);

e-mail: vip.roman.art@gmail.com

**МІСЦЕ ТА РОЛЬ ОЗНАКИ МАЙНОВОЇ ВІДОКРЕМЛЕНОСТІ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ТОВАРИСТВА В ТЕОРІЯХ ПРО СУТНІСТЬ
ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ**

Проаналізовано доктринальні підходи до розуміння місця та ролі ознаки майнової відокремленості підприємницького товариства в контексті основних положень теорії фікції і теорії реальності юридичної особи як учасника цивільного обігу. Зроблено висновки, що існування значної кількості наукових підходів, що розкривають сутність окремих ознак підприємницького товариства як юридичної особи, лише сприяють подальшому розвитку вчень про правову природу цього правового феномена й окреслюють не лише загальну модель юридичної особи, але й її різновидів із виокремленням додаткових ознак. Таким різновидом є підприємницьке товариство, яке як видове явище щодо родового (юридичної особи) має власні ознаки, які однак не замінюють (повністю відповідають) загальних ознак юридичної особи. Однією з таких ознак є майнова відокремленість, яка визнається як обов'язкова і прихильниками теорії фікції, і прихильниками теорії реального існування юридичної особи як учасника цивільного обігу.

Ключові слова: юридична особа, підприємницьке товариство, майнова відокремленість, суб'єкт, корпорація, майно.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Останнім часом у літературі все частіше з'являються думки про відсутність потреби у глибокому вивченні проблематики юридичних осіб, що це не має практичного значення, а сприяє можливій появі нової теорії, яка лише збільшить і до того «роздуте» доктринальне явлення про такого учасника цивільного обігу. Проте недооцінка важливості продовження дослідження проблематики сутності і правової природи як юридичних осіб, так і підприємницьких товариств має за результат недосконалість законодавства, його невідповідність новим тенденціям і напрямам розвитку, а також різні колізії у правозастосуванні.

Рівень розуміння інституту юридичних осіб, який склався сьогодні, вироблявся протягом досить тривалого часу під впливом не лише

змін, що відбуваються в національному законодавстві, а й досягнень інших правових систем. Тому важливим аспектом є вивчення питання про становлення вчення про юридичну особу в контексті з'ясування питання щодо майнової відокремленості як кваліфікуючої ознаки підприємницького товариства.

Стан дослідження проблеми

На сьогодні існує дві протилежні концепції про сутність юридичної особи – теорія фікції і теорія реальності. Елементи цих теорій та аргументи наукової спільноти на їх користь (Є. В. Богданов, С. М. Братусь, А. С. Довгерт, В. М. Кравчук, І. О. Маньковський, М. С. Суворов та ін.) знайшли своє висвітлення в нормах чинного законодавства.

Хоча нинішня цивілістична думка віддає перевагу визнанню реального існування юридичної особи як учасника цивільних відносин, навряд чи можна стверджувати про однозначність такого підходу. Одним із різновидів юридичних осіб є підприємницькі товариства. Сутність будь-якого правового явища назовні має прояв у його характерних ознаках. Однією з ознак юридичної особи є її майнова відокремленість (хоча вона підтримується не всіма цивілістами). Зважаючи, що чинне законодавство для підприємницьких товариств вимагає самостійної участі в цивільному обігу, а відповідно і наявності відокремленого майна, що їм належить, виникає питання про обов'язковість для них такої ознаки, оскільки цивілістична доктрина та законодавство не мають єдиної відповіді на вказане питання.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є з'ясування місця та ролі ознаки майнової відокремленості підприємницького товариства в теоріях про сутність юридичної особи. *Завданням* статті є вирішення проблемних питань обов'язкової наявності досліджуваної ознаки юридичної особи для підприємницьких товариств.

Наукова новизна дослідження

У статті проведено аналіз існуючих на сьогодні теорій розуміння сутності юридичної особи через ознаку її майнової відокремленості. Доведено, що ця ознака є основною для юридичної особи, оскільки дозволяє забезпечувати гарантії її кредиторів, обмежувати можливість зловживання з боку учасників (засновників) такої організації, які могли б використати конструкцію юридичної особи з метою ухилення від відповідальності. Проте ця ознака не єдина. Аргументовано, що саме теорія фікції найбільш точно розкриває ознаку майнової відокремленості та її місце в системі ознак юридичної особи, визначаючи її як одну з двох ключових сутнісно утворюючих ознак юридичної особи.

Виклад основного матеріалу

Силу громадянського суспільства живлять майнові відносини, в першу чергу відносини власності. Головними дійовими особами в такому суспільстві виступають самостійні та незалежні власники – юридичні особи, переважно підприємницькі товариства, які володіють грошима, засобами виробництва, цінними паперами, інформацією тощо.

Наука цивільного права напрацювала теорії, що пояснюють сутність і правову природу юридичної особи. Переважна більшість цих теорій вивчають сутність такої особи, не акцентуючи увагу на її ознаках, хоча в межах цих концепцій є можливість дослідження ознаки майнової відокремленості через розгляд відношення теорій юридичної особи до її майна.

Важливим моментом, на якому необхідно акцентувати увагу, є місце ознаки майнової відокремленості у структурі розуміння підприємницького товариства як юридичної особи. У законодавчому визначенні ознака майнової відокремленості юридичної особи є однією з тих, які характеризують юридичну особу як організацію. Здається, що питання про сенс такої ознаки вирішене, проте не все так однозначно. Побудова легального поняття юридичної особи зумовлює необхідність перегляду сутності і змісту цієї ознаки.

Теорії юридичної особи умовно поділяються на дві великі групи: перша поєднує теорії, за якими юридична особа – це фікція (уособлення); друга – теорії, за якими юридична особа – це реальний суб'єкт суспільних відносин. Теорії фікції більшою мірою, ніж реалістичні теорії, вивчають ознаку майнової відокремленості. В юридичній літературі зауважено, що початкова мета, яка стоїть перед дослідниками феномена юридичної особи, – відмежування її майна від майна учасників і третіх осіб [1, с. 156].

Перевагою теорії фікції є те, що вона обґрунтовує ідею про те, як штучний суб'єкт права може володіти, користуватися та розпоряджатися майном¹. У законодавстві існує безпосереднє підтвердження такого доктринального пояснення виникнення волі та волевиявлення юридичної особи. Юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону, а також у випадках, встановлених законом, юридична особа може набувати цивільних прав та обов'язків і здійснювати їх через своїх учасників (ст. 92 ЦК України). Зауважимо, що і

---

¹ Серед різновидів фікційних теорій юридичної особи уперше Ф. К. фон Савіні вводить ознаку її майнової відокремленості, визначаючи її як наявність відокремленого від фізичних осіб майна і самостійної майнової відповідальності юридичної особи за своїми зобов'язаннями [2, с. 119].

перші, і другі є самостійними учасниками правовідносин щодо самої юридичної особи та є фізичними особами; вони виконують роль її представників згідно із законом та установчими документами. Багато сучасний фахівців, слідуючи за думкою Ф. К. фон Савіньї, пояснюють діяльність юридичної особи через діяльність людей – її представників.

Починаючи із середини XIX ст. низка вчених виступили проти застосування до корпорацій фікції особи, вважаючи, що поняття права є можливим до застосування і до фактів реального життя, яким є наявність майна, призначеного меті корпорації. Подальшим розвитком теорії фікції є теорія цільового майна (А. Брінц), який звернув увагу на мету, для досягнення якої утворена та існує кожна юридична особа. А. Брінц персоніфікував цю мету й оголосив фікцією будь-яку іншу персоніфікацію. На думку дослідника, лише люди становлять сутність особи. На відміну від фікцій, що є свідомим продуктом юридичної думки, персоніфікації не створюються, проте лише сприймаються й утримуються юриспруденцією [3, с. 79].

А. Брінц критикує думку, що без особи не існує майна. Така теза, на його думку, є необхідною лише для виправдання фантастичної уяви про те, що крім людей існують ще штучні суб'єкти. Н. В. Козлова зазначає, що основною ідеєю вказаної теорії є твердження про те, що юридична особа – це фікція. Правильна назва для майна так званих юридичних осіб є цільове майно [4, с. 132]. Розвиваючи теорію цільового майна, Е. Беккер виділяв два види майна: 1) майно, що складає приватне володіння; 2) майно, виділене для певної мети. Отже, юридичні особи є цілепризначенням з апаратами, пристосованими для досягнення певної мети, оскільки будь-якому праву, користувачем якого є річ, має бути надана в розпорядники людина [5, с. 58–61; 6, с. 74–76]. Дійсно, за допомогою фігури юридичної особи майно, економічно відокремлене для досягнення відомої спільної мети, відокремлюється також юридично. Майно як сукупність юридичних відносин отримує свого окремого суб'єкта, відокремленого від тих осіб, які зацікавлені в ньому. Створення юридичної особи рятує чіткість юридичних конструкцій і полегшує досягнення існуючих життєвих потреб, які вимагають такого відокремлення [7, с. 115].

Проте слід зазначити, що, борючись із теорією фікції, А. Брінц зі свого цільового майна створив іншу фікцію. Із наведеної теорії похідним є те, що майно колективного суб'єкта «зависає в повітрі», залишається без суб'єкта. Вчений припускає подвійну фікцію – фікцію безсуб'єктного майна і фікцію мети [3, с. 80–81]. Теорія цільового майна отримує свою аргументацію та обґрунтування головним

чином із факту існування та діяльності установ, але ніяк не підприємницьких товариств¹.

Під впливом теорії цільового майна в законодавстві: 1) з'явилися норми про те, що статутний капітал юридичної особи утворюється за рахунок вкладів її засновників (у ст. 81 ЦК України закріплено, що юридична особа може бути створена шляхом об'єднання осіб та/або майна); 2) встановлюється вимога до мінімального розміру статутного капіталу, покликаною забезпечити інтереси кредиторів юридичної особи (наприклад, ч. 1 ст. 14 Закону України «Про акціонерні товариства» містить вимогу про те, що мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат, виходячи зі ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент його створення (реєстрації)).

Прихильники теорії персоніфікованого майна визнають як визначальну ознаку юридичної особи її майнову самостійність, виступають за встановлення в законодавстві підвищених вимог до формування статутного капіталу юридичних осіб: збільшення його мінімального розміру й обмеження можливості внесення у статутний капітал під час створення юридичної особи негрошового вкладу. Складно погодитися з тим, що встановлення таких підвищених вимог до статутного капіталу саме собою вирішує проблеми забезпечення гарантій майнових інтересів контрагентів. По-перше, статутний капітал може бути неспівставно малим порівняно з боргами такої особи. Під час укладення договору з підприємницьким товариством його контрагент може не володіти достовірною інформацією про фактичний фінансовий стан цієї особи. По-друге, грошові кошти, що вносяться як оплата статутного капіталу, не виключені з обігу, товариство може ними розпорядитися вже в день їх унесення.

У теорії, що аналізується, організацією зі статусом юридичної особи визнається безпосередньо безсуб'єктне майно, яке служить для

---

¹ У сучасній цивілістиці ця концепція істотно розвинута Є. О. Сухановим, який уважає, що сутність юридичної особи становить певним чином організоване, відокремлене, «персоніфіковане» майно (майновий комплекс), що бере участь у цивільному обігу, за яким закон визнає якості суб'єкта права (персони). Така юридична фікція (конструкція) певною мірою відповідає потребам ринкового обігу. На думку вченого, юридична особа як суб'єкт цивільного права по суті особливим способом організації господарської діяльності, що полягає у відокремленні, персоніфікації майна, тобто в наділенні законом відокремленого майна якостями «персони» (суб'єкта), визнанні його особливим, самостійним товароволодільцем. Саме персоніфікація майна характеризує її юридичне відокремлення від майна й особистості своїх засновників і дає їй можливість подальшої самостійної участі в цивільному обігу під власну майнову відповідальність перед своїми кредиторами [8, с. 54].

досягнення певної мети, тобто нікому не належить. Такий підхід є дискусійним і неодноразово піддавався критиці. Наприклад, теорія персоніфікованого майна неспроможна пояснити природу всіх юридичних осіб. З її назви очевидно, що вона не може бути застосованою до юридичних осіб, створення та існування яких допускається і без майна. Серед таких політичні партії, громадські організації, професійні спілки тощо. Із позиції цієї теорії важко також пояснити сутність юридичних осіб, які мають загальну правоздатність, а отже, не мають чітко визначеної мети. Нарешті, існування безсуб'єктних прав не відповідає сучасному розумінню суб'єктивного права як юридично захищеного інтересу конкретної особи (суб'єкта) [9, с. 28].

Відокремлене майно може знаходитися в підприємницькому товаристві на праві власності. В економічному середовищі не можуть діяти підприємницькі товариства – невластники майна, в іншому випадку це було б небезпечно для їх потенційних контрагентів, загрожувало б майновому обігу та суперечило би природі і призначенню юридичних осіб у суспільстві [10, с. 119]. Однак чому тоді вчена спільнота не ставить «ребром» питання про загрозу для майнового обігу підприємницьких товариств, створених штучно, коли за їх «корпоративною маскою» від вимог кредиторів переховуються реальні боржники – фізичні особи, які використовують конструкцію юридичної особи для досягнення власних інтересів? Чому не можна було повторити штучність конструкції юридичної особи і в ознаці майнової відокремленості? Чому не можна стверджувати, що і майно юридичної особи по суті їй не належить, оскільки сформовано з майна її учасників (засновників), прибуток розподіляється між фізичними особами, у випадку ліквідації юридичної особи майно повертається учасникам (засновникам)? Так, наприклад, робить Є. В. Богданов, стверджуючи, що відокремлення майна у правовій конструкції юридичної особи також є фікцією, оскільки здійснювати правомочності власника щодо майна можуть лише фізичні особи [11, с. 99].

В юридичній літературі акцентується увага на тому, що розмір і характер майна можуть змінюватися, однак протягом всього часу воно має бути не лише через об'єктивні причини, але й через те, що на законодавчому рівні до певних організаційно-правових форм підприємницьких товариств пред'явлені вимоги до мінімального розміру статутного капіталу. Наявність майна в юридичної особи часто пов'язане з можливістю формувати її волю, що може викликати виникнення залежних юридичних осіб і зведення до нуля волі меншості. Недостатність майна призводить до банкрутства юридичної особи незалежно від суб'єктивних побажань учасників (засновників). Вихід фізичної особи з юридичної особи не завжди пов'язаний зі зменшенням її майна, не завжди тягне за собою повернення того ж

майна і грошових коштів замість переданого майна. У випадку проведення процедури банкрутства учасник (засновник) стоїть у кінці черги кредиторів юридичної особи. Забрати свою частку майна юридичної особи до завершення процедури банкрутства учаснику (засновнику) неможна, і, напевно, буде великою вдачею, коли він отримає що-небудь зі складу майна юридичної особи [12, с. 10–11].

Теорія фікції юридичної особи як базис стала підґрунтям для подальшого формування нових її різновидів. Так, з'явилась група теорій, що акцентують увагу на особливій ролі права у виникненні юридичної особи. Наприклад, юридична особа – це: 1) юридична форма, породження правопорядку, особливий, правовий засіб (Г. Кельзен) [13, с. 75]; 2) суб'єкт права – породження об'єктивного права, законодавства (Г. Єллінек) [14, с. 106]; 3) правовий засіб, призначення якого полягає в забезпеченні участі організації у майнових правовідносинах (Б. І. Пугінський) [15, с. 161–162]. Значенням цих теорій є те, що ознаку майнової відокремленості юридичної особи вони вивчають як юридико-технічний засіб відокремлення її майна від майна її учасників і контрагентів.

Досить цікавою є теорія уособлення майна (К. Белау), яка полягає в тому, що майно відіграє роль особи завдяки діям представників [1, с. 154]. Для того, щоб юридична особа могла існувати, вимагається: 1) майно, яке дійсно не має господаря (тут, мабуть, мається на увазі відсутність будь-якого господаря, крім самої юридичної особи) і не знаходиться в цей момент в обігу; 2) майнова мета, яка не передбачає користь якої-небудь окремої людини; 3) закон, що допускає, щоб майно виконувало роль особи [5, с. 44]. Положення теорії, яка аналізується, якби розвивають уяву Ф. К. фон Савінії про те, що майно – це те єдине, що не є в юридичній особі фікцією. Проте К. Белау вважає, що право надає єдино реальній якості юридичної особи роль суб'єкта права [16, с. 70].

В юридичній особі воля і волевиявлення належать фізичним особам, але завдяки фікції права вважаються належними їй самій. Проте її майно завдяки фікції початково належить самій організації. Майно учасників (засновників) трансформується в майнове зобов'язання щодо юридичної особи, виконувати яке вона має лише у випадку свого припинення. Розмір цього майна з різних причин може збільшуватися або зменшуватися, але незмінно до моменту припинення належатиме юридичній особі. Саме остання буде відповідати своїм майном за волю і волевиявлення фізичних осіб.

К. Белау вважає, що оскільки реально суб'єкта не існує, то у праві він може і не створюватися. Проте пояснити відсутність суб'єкта у структурі правовідносин констатацією того, що майно нікому не належить, він не зміг. Мета, мотив, план, прагнення не можуть вважатися

суб'єктами права: вони належать до сфери суб'єктивного, до свідомості людини. Тому вчені не пояснюють, що стоїть за метою. Саму ж юридичну особу, з точки зору цієї теорії, правильно вважати як триваючий стан управління майном, відокремленим від решти майна [1, с. 154].

М. Плانیоль, автор теорії колективної власності, вважав, що проблема конструкції юридичної особи полягає навіть не в дискусії про осіб, а зосереджена в індивідуальному і колективному майні, оскільки юридична особа є засобом управління колективною власністю. Власність фізичних осіб розглядається завдяки фікції права як індивідуальна власність юридичної особи, а не як спільна власність її членів. Він уважав, що міф особи слід замінити реальністю колективної власності [13, с. 78; 17, с. 39–40].

Критикою теорії колективної власності є те, що у фізичних осіб не виникає нічого колективного, спільного щодо майна юридичної особи. Отже, майно – це єдине, що безроздільно належить юридичній особі. Її учасники (засновники) майново незалежні між собою і від юридичної особи. Ст. 96 ЦК України визначає, що за загальним правилом особи, які створили юридичну особу, не відповідають за її зобов'язаннями, а вона не відповідає за зобов'язаннями учасників (засновників). Проте юридична особа не об'єднує майно учасників (засновників), а через ознаки майнової відокремленості «забирає його собі». Спільною в учасників (засновників) юридичної особи залишається воля або волевиявлення [18, с. 135]. Остання думка є досить дискусійною, оскільки не можна поєднувати в одному цілому різних учасників цивільних відносин – юридичну особу та її учасників.

За теоріями фікції юридичної особи ознака майнової відокремленості в структурі організації має єдино важливе значення, оскільки в ній як суб'єкті цивільного права все є похідним від фізичних осіб і, як наслідок, штучним, фікційним (мета діяльності, воля тощо). Єдине, що належить юридичній особі безпосередньо і безроздільно, – її відокремлене майно, яким вона самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями. Майно юридичної особи через фікцію суб'єкта права розглядається як її приватна власність, а не як спільна власність її учасників (засновників).

Юридична особа, з точки зору представників реалістичних теорій, більш ніж дійсне явище, оскільки наслідки її діяльності відчуються у всіх сферах життя суспільства. Звернемо увагу, що група реалістичних теорій представлена багатьма теоріями, серед яких: теорія реальності юридичної особи (Г. Безелер), органічна теорія (О. фон Гірке), інституційна теорія (М. Оріу), теорія колективу (А. В. Венедіктов), теорія держави (С. І. Аскназій), теорія директора (Ю. К. Толстой), теорія соціальної реальності (Н. Г. Александров), теорія соціальних зв'язків (О. О. Красавчиков) [2, с. 118; 13, с. 76].

У цих та інших теоріях можна назвати як сильні, так і слабкі сторони. Разом із тим усі вони так чи інакше вплинули на зміст норм цивільного законодавства, більшість з яких і на сьогодні є чинними в Україні. Наприклад, теорія держави значною мірою була і є базисом господарського права, основою тези про необхідність господарювання на основі чіткого планування. Теорія директора вплинула на визначення статусу органів юридичної особи і їх значення для здійснення правосуб'єктності останньої. Теорія колективу прослідковується в нормах про відповідальність організації за шкоду, завдану з вини її працівників [19, с. 167].

В юридичній науці звертається увага, що теорія фікції юридичної особи і розуміння майнової відокремленості в межах цієї теорії повністю відповідають об'єктивній дійсності і мають загальносвітове визнання. Реалістичні теорії не пояснюють сутність юридичної особи, а у кращому випадку повторюють положення теорій фікції і в кінці додають лише те, що юридична особа реально і дійсно існує, виділяючи при цьому як докази реальності осіб фізичних – директора, колектив працівників, державних службовців та ін. [16, с. 92].

Чи можна однозначно стверджувати, що юридична особа є лише інструментом відокремлення майна, що здійснюється з метою обмеження ризику його втрати у процесі певної діяльності реальної (фізичної) особи? На це питання існує відповідь. Якщо виходити з економічної складової, то це реально так і є, оскільки засновники, а потім і учасники юридичної особи ризикують лише тим майном, яке вони передали їй. Їх економічний ризик полягає в можливості втратити відповідне майно, але вже опосередковано – через неефективність економічної (збиткової) діяльності такої організації [20, с. 400].

У цивілістиці дискутується питання про роль ознак для юридичної особи. На думку С. М. Братуся, такою основою є майнова відокремленість, яка характерна для всіх юридичних осіб. Майнова відокремленість тісно пов'язана із принципом розподілу праці з товарно-грошовою формою [3, с. 143]. Вказана ідея простежується і в інших працях. Єдиною спільною для всіх моделей юридичних осіб рисою, що простежується протягом всієї історії розвитку цього інституту, є відокремлення певного майна як основи для конкретної діяльності. Метою такого відокремлення є обмеження майнової відповідальності особи, яка реально веде цю діяльність [21, с. 265].

Сьогодні можна констатувати, що ознака майнової відокремленості юридичної особи одночасно є і її ознакою, і одним з елементів, що входять до змісту правоздатності юридичної особи, оскільки її законодавче визначення включає в себе майнову відокремленість в елемент правоздатності юридичної особи – в її здатність мати у власності, господарському віданні або оперативному управлінні майно [16,

с. 96]. Незважаючи на структурне включення майнової відокремленості у правоздатність юридичної особи, сама вона не є одним з елементів правосуб'єктності, як і ознака організаційної єдності. Ці дві ознаки юридичної особи у структурі її легального визначення за статусом є єдиними ознаками юридичної особи, які відображають її сутність, а не належать до правосуб'єктності юридичної особи.

Висновки

Існування значної кількості наукових підходів, що розкривають сутність окремих ознак підприємницького товариства як юридичної особи, лише сприяють подальшому розвитку вчень про правову природу цього правового феномена й окреслюють не лише загальну модель юридичної особи, але й її різновидів з виокремленням додаткових ознак. Таким різновидом є підприємницьке товариство, яке як видове явище щодо родового (юридичної особи) має власні ознаки, які не замінюють (повністю відповідають) загальних ознак юридичної особи. Однією з таких ознак є майнова відокремленість, яка визнається як обов'язкова і прихильниками теорії фікції, і прихильниками теорії реального існування юридичної особи як учасника цивільного обігу.

Ознака майнової відокремленості є основною для юридичної особи, оскільки дозволяє забезпечувати гарантії її кредиторів, обмежити можливість зловживання з боку учасників (засновників) такої організації, які могли б використати конструкцію юридичної особи з метою ухилення від відповідальності. Проте ця ознака не єдина.

Саме теорія фікції найбільш точно розкриває ознаку майнової відокремленості і її місце в системі ознак юридичної особи, визначаючи її як одну з двох ключових сутнісно утворюючих ознак юридичної особи.

Список бібліографічних посилань: **1.** Бородин В. В., Хохлов Е. Б. Понятие юридического лица: история и современная трактовка. *Государство и право*. 1993. № 3. С. 152–159. **2.** Маньковский И. А. Теории сущности юридического лица. *Российский юридический журнал*. 2010. № 4. С. 117–126. **3.** Братусь С. Н. Юридические лица в советском гражданском праве. М. : Юрид. изд-во М-ва юстиции СССР, 1947. 364 с. **4.** Козлова Н. В. Очерк истории и теории : учеб. пособие. М. : Статут, 2003. 318 с. **5.** Герваген А. А. Развитие учения о юридическом лице. СПб. : Типография Н. И. Скороходова, 1888. 107 с. **6.** Суворов Н. С. Об юридических лицах по римскому праву. М. : Статут, 2000. 299 с. **7.** Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права. Введение. Общая часть. Особая часть. Тула : Автограф, 2001. 719 с. **8.** Суханов Е. А. Проблемы развития законодательства о коммерческих организациях. *Хозяйство и право*. 2002. № 5. С. 50–59. **9.** Кравчук В. М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики. Київ : Істина, 2005. 720 с. **10.** Довгерт А. С. На шляху до системи юридичних осіб в

Україні // Спогади про Людину, Вченого, Вчителя (до 60-річчя від Дня народження проф. І. М. Кучеренко) / за заг. ред. Р. О. Стефанчука. Київ : АртЕк, 2016. С. 114–124. **11.** Богданов Е. В. Сущность и ответственность юридического лица. *Государство и право*. 1997. № 10. С. 97–101. **12.** Белов В. А. К проблеме гражданско-правовой формы корпоративных отношений. *Вестник Высшего арбитражного суда*. 2009. № 9. С. 6–25. **13.** Архипов С. И. Сущность юридического лица. *Известия высших учебных заведений. Правоведение*. 2004. № 5. С. 71–87. **14.** Еллинек Г. Право современного государства. Т. 1: Общее учение о государстве / пер. и под ред. В. М. Гессена и Л. В. Шалланда. СПб. : Общественная Польза, 1903. 532 с. **15.** Пугинский Б. И. Гражданско-правовые средства в хозяйственных отношениях. М. : Юрид. лит., 1984. 224 с. **16.** Захарова Е. И. Имущественная обособленность коммерческих организаций как признак юридического лица : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Краснодар, 2013. 214 с. **17.** Грешников И. П. Субъекты гражданского права: юридическое лицо в праве и законодательстве. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. 331 с. **18.** Юрченко Ж. С. Условия действительности сделок юридических лиц. *Аспирантский вестник Поволжья*. 2008. № 1–2. С. 133–136. **19.** Харитонов Е. О., Саниахметова Н. А. Гражданское право Украины : учебник. Изд. 2-е. Харьков : Одиссей, 2005. 960 с. **20.** Жорнокуй Ю. М., Жорнокуй В. Г., Сядриста І. І. Економічна складова юридичної особи: сучасний стан та особливості. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. № 3. С. 394–401. **21.** Гражданское право: актуальные проблемы теории и практики / под общ. ред. В. А. Белова. М. : Юрайт-Издат, 2008. 993 с.

Надійшла до редколегії 20.05.2022

Artemenko R. M. The place and role of the sign of property separation of an entrepreneurial company in theories about the essence of a legal entity

Doctrinal approaches to understanding the place and role of the sign of property separation of an entrepreneurial company in the context of the main provisions of the theory of fiction and the theory of reality of a legal entity as a participant in civil circulation are analyzed. It was concluded that the existence of a significant number of scientific approaches that reveal the essence of individual features of an entrepreneurial company as a legal entity only contribute to the further development of doctrines about the legal nature of this legal phenomenon and outline not only the general model of a legal entity, but also its varieties with additional features highlighted. Such a variety is a business partnership, which, as a type of phenomenon in relation to a generic (legal entity), has its own characteristics that do not replace (fully correspond to) the general characteristics of a legal entity. One of these features is property separation, which is recognized as mandatory both by the supporters of the theory of fiction and the supporters of the theory of the real existence of a legal entity as a participant in civil circulation.

It is noted that the feature of property separation is the main one for a legal entity, as it allows to ensure the guarantees of its creditors, to limit the possibility of abuse by the participants (founders) of such an organization, who could use the construction of a legal entity for the purpose of evading responsibility. However, this sign is not the only one.

The approach based on which the theory of fiction most accurately reveals the property separation feature and its place in the system of features of a legal entity is substantiated, defining it as one of the two key essentially forming features of a legal entity.

Key words: legal entity, business partnership, property separation, entity, corporation, property.

